

بررسی میزان استفاده از مجموعه کتابخانه عمومی امیرکبیر کرج به تفکیک مقوله‌های موضوعی در سال ۱۳۷۷

تألیف: نجلا حریری
دانشجوی دکتری کتابداری دانشگاه آزاد اسلامی

بیان مسئله

انتخاب و تهیه منابع کتابخانه‌های عمومی کشور به صورت متمرکز توسط هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور انجام می‌گیرد. در این شیوه متمرکز مجموعه‌سازی نیز شناخت نیازها و زمینه‌های موضوعی موردعلاقه استفاده‌کنندگان در مناطق مختلف کشور از اهم عواملی است که عنایت به آن، مجموعه‌سازی کارآمدتر را امکان‌پذیر می‌سازد و موجب استحکام پیوند میان مجموعه‌ها و استفاده‌کنندگان می‌گردد. ناگفته پیداست که عدم شناخت نیازها و بی‌توجهی به علائق استفاده‌کنندگان می‌تواند در نهایت، مجموعه‌های کتابخانه‌های عمومی را فاقد بازده مطلوب کرده، آن‌ها را از ایفای رسالت بنیادینشان در رشد و ارتقاء آگاهی‌های عمومی و اعتلای فرهنگ ملی باز دارد.

شهرستان کرج که طبق آخرین آمار موجود بیش از ۱/۵ میلیون نفر جمعیت دارد و از مهاجرپذیرترین شهرهای ایران است، دارای ۱۵ واحد کتابخانه عمومی است که بزرگ‌ترین آن‌ها کتابخانه عمومی امیرکبیر است (۴). این کتابخانه در سال ۱۳۴۶ تأسیس شده و عنوان کتابخانه عمومی مرکزی کرج را داشته است که اخیراً به کتابخانه عمومی امیرکبیر تغییر نام داده است و در حال حاضر با داشتن مجموعه‌ای بالغ بر ۱۸۸۵۰ جلد (۱۵۰۰۰ عنوان) کتاب و ۴۲۰۰ عضو فعال به خدمت فرهنگی ارزشمند خود اشتغال دارد. بررسی میزان استفاده از مجموعه این کتابخانه به تفکیک مقوله‌های موضوعی می‌تواند علائق مطالعاتی استفاده‌کنندگان از این مجموعه را که

مقدمه

کتابخانه‌های عمومی به دلیل زیرپوشش داشتن عموم طبقات و گروه‌های اجتماعی و روبرو شدن با خواست‌ها و نیازهای گوناگون، نسبت به سایر انواع کتابخانه‌ها مسئولیت‌های سنگین‌تر و گسترده‌تری دارند (۱). یکی از عواملی که در انجام بهینه وظایف و مسئولیت‌های کتابخانه‌های عمومی تأثیر بنیادی دارد، مجموعه منابع گردآمده در این کتابخانه‌هاست. این مجموعه‌ها در واقع سرمایه‌گذاری‌های هنگفتی هستند که همانند هر سرمایه‌گذاری دیگر تنها در صورت داشتن بازده مطلوب قابل توجیه خواهند بود. اندازه‌گیری بازده این سرمایه‌ها به اعتقاد بسیاری از صاحب‌نظران، از طریق بررسی چگونگی و میزان استفاده از مجموعه‌ها امکان‌پذیر می‌گردد. «بازگشت سرمایه در اینجا همان منافعی است که مراجعه‌کنندگان در اثر استفاده از مجموعه کسب می‌کنند و کتابخانه زمانی بهره‌وری خواهد داشت که منابع موجود در آن مورد استفاده قرار گیرد» (۲). کیفیت مجموعه کتابخانه و میزان همخوانی آن با نیازها و علائق استفاده‌کنندگان را می‌توان از طریق بررسی میزان استفاده از مجموعه، مورد مطالعه قرار داد. چنانکه «ودوارد» معتقد است، مجموعه‌سازی در واقع تشخیص زمینه‌ها و مقوله‌هایی است که به سبب نیاز و درخواست استفاده‌کنندگان، نیاز به تقویت دارد و می‌توان از آمارهای مربوط به امانت و استفاده از مجموعه برای کمک به تشخیص این زمینه‌ها و مجموعه‌سازی کارآمدتر استفاده کرد (۳).

بخشی از بافت جمعیتی ناهمگون شهرستان کرج هستند، آشکار کنند. بدیهی است که اینگونه مطالعات می‌تواند داده‌های مفیدی برای کمک به امر مجموعه‌سازی این کتابخانه فراهم آورد. هدف این پژوهش تعیین میزان استفاده از کتابخانه عمومی امیرکبیر کرج به تفکیک مقوله‌های موضوعی در سال ۱۳۷۷ است.

سؤال‌های پژوهش

پژوهش حاضر درصدد پاسخگویی به پرسش‌های زیر است:

- ۱- توزیع فراوانی کتب موجود در مجموعه کتابخانه عمومی امیرکبیر کرج برحسب مقوله‌های موضوعی چگونه است؟
- ۲- میانگین استفاده از کتاب‌های مجموعه در هر مقوله موضوعی در سال ۱۳۷۷ چقدر بوده است؟
- ۳- چه درصدی از کتب مجموعه در هر مقوله موضوعی در سال ۱۳۷۷ اصلاً مورد استفاده قرار نگرفته‌اند؟
- ۴- چه درصدی در کل مجموعه کتب کتابخانه در سال ۱۳۷۷ اصلاً مورد استفاده قرار نگرفته‌اند؟

تعاریف عملیاتی

میزان استفاده - در این پژوهش، آمار امانت کتاب‌ها به عنوان ملاک استفاده در نظر گرفته شده است.

مقوله‌های موضوعی - مراد از مقوله‌های موضوعی در این پژوهش، رده‌های دهگانه طرح رده‌بندی دهدهی دیویی است که طرح رده‌بندی مورد استفاده در کتابخانه عمومی امیرکبیر کرج است.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌هایی که در ایران در زمینه کتابخانه‌های عمومی انجام گرفته، در برخی موارد به استفاده از مجموعه نیز به صورت جنبی پرداخته‌اند. رضوانی در سال ۱۳۵۱ پژوهش در مورد عادت و علاقه به کتاب خواندن در کتابخانه‌های عمومی تهران انجام داد. جامعه پژوهش وی ۴ کتابخانه عمومی در تهران بود. در این پژوهش وی علاقه مراجعین به منابع را از

نظر کمی و کیفی بررسی کرد. یافته‌های پژوهش نشان داد بیشترین استفاده مربوط به کتب درسی و حل‌المسائلی است که توسط دانش‌آموزان دبیرستانی که بیشترین استفاده‌کنندگان از کتابخانه‌های موردبررسی بوده‌اند، به عمل می‌آید (۵). زال‌زاده در سال ۱۳۷۳ به بررسی وضعیت استفاده دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه شهرستان شیراز از کتابخانه‌های عمومی پرداخت. در این مطالعه نیازها و علائق مطالعاتی و میزان در دسترس بودن منابع موردعلاقه دانش‌آموزان در کتابخانه‌های عمومی بررسی شد. یافته‌ها نشان داد که دانش‌آموزان استفاده‌چندانی از مجموعه به عمل نمی‌آورند و از کتابخانه‌ها صرفاً به منظور مطالعه کتب درسی و متون شخصی استفاده می‌کنند (۶).

در خارج از ایران مطالعات متعددی در مورد چگونگی و میزان استفاده از مجموعه‌های کتابخانه‌های عمومی انجام گرفته که به چند نمونه از این مطالعات اشاره می‌شود:

یکی از بزرگ‌ترین پیمایش‌های کتابخانه‌ای، پژوهشی است که توسط "برایان لاک‌هام" در سال ۱۹۷۱ در "چستر" انجام گرفته. در اینجا به آن بخش از نتیجه‌گیری‌های وی که به میزان استفاده از مجموعه و گردآوری منابع مربوط می‌شود، اشاره می‌گردد. یافته‌ها نشان داد که بیشترین درصد استفاده‌کنندگان، کتاب‌های داستانی به امانت گرفته‌اند که شامل ۲۲٪ کتاب‌های جنایی، ۱۴٪ داستان‌های رماتیکی، ۱۲٪ کتاب‌های ماجراجویی و وسترن، ۸٪ آثار کلاسیک، ۴٪ کتاب‌های طنز و ۴٪ آثار علمی تخیلی بوده است. از بین کتاب‌های غیرداستانی موضوع هنرهای زیبا با ۱۹٪ امانت، بیشترین استفاده را داشته است (۷). "اکی و زاسشی" در پیمایشی که در سال ۱۹۹۵ در مورد کتاب‌های پرفروش و رزرو آنها در کتابخانه‌های عمومی ناحیه تامای ژاپن انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که ۳ عنوان از ۱۰ عنوان پرفروش سال ۱۹۹۳ در ژاپن در میان ۱۰ عنوانی بودند که بیشترین درخواست را داشتند. هرچند که در مورد پرفروش‌ترین کتاب‌ها از نویسندگان مشهور کپی‌های متعددی برای کتابخانه‌های عمومی ژاپن خریداری می‌شود، اما پیش‌بینی تقاضای زیاد برای برخی عنوان‌های دیگر مانند کتاب قوهای وحشی دشوار است (۸). "لوی" و همکارانش به پژوهشی که

توسط "تتیز" در مورد امانت و درخواست کتاب در اوکلند انجام گرفته، اشاره می‌کنند. در این پژوهش، بررسی استفاده از کتاب‌ها به صورت موضوعی و بر اساس رده‌های طرح رده‌بندی دهدهی دیویی انجام گرفته و نتایج آن نشان داده است که در کلیه رده‌ها استفاده و درخواست تقریباً یکسان بوده است (۹). استلماخ نتایج یک نظرسنجی را که از استفاده‌کنندگان کتابخانه‌های عمومی چند ناحیه از روسیه در سپال ۱۹۹۴ انجام گرفته، گزارش می‌کند. در این مطالعه مشخص شد که بیشترین درصد استفاده‌کنندگان (۱۳٪) علاقمند به امانت گرفتن کتاب‌های جنایی بوده‌اند. داستان‌های علمی تخیلی با ۷/۴٪، داستان‌های ماجراجویی ۶/۲٪، کتاب‌های تاریخی ۸/۵٪ و رمان‌های عشقی و ملودرام با ۵/۱٪ در رده‌های بعدی قرار داشتند (۱۰). پژوهش گسترده‌ای که "اوتنسن" و همکارانش در زمینه مشابهت الگوهای امانت بین کتابخانه‌های عمومی و میزان امانت مقوله‌های مختلف موضوعی در ایندیاناپولیس انجام دادند، نشان داد که کتاب‌های داستانی بزرگسالان بالاترین میزان امانت را دارد. در این پژوهش میزان امانت کتاب‌های مربوط به ماجراهای اسرارآمیز، داستان‌هایی وسترن، داستان‌های علمی تخیلی و زبان و زبانشناسی به ترتیب چهار اولویت بعدی را تشکیل می‌دادند. کتاب‌های تاریخ و تاریخ امریکا کمترین میزان امانت را به خود اختصاص داده بودند (۱۱).

جامعه پژوهش و روش کار

جامعه پژوهش حاضر مجموعه کتب کتابخانه عمومی امیرکبیر کرج به جز کتب مرجع موجود در کتابخانه می‌باشد. رقم تقریبی مجموعه کتابخانه بالغ بر ۱۵۰۰۰ عنوان (۱۸۸۵۰ جلد) است که حدوداً ۲۵۰۰ عنوان کتاب مرجع را نیز در بر می‌گیرد. که البته کتب مرجع به دلیل ممنوعیت امانت، از جامعه پژوهش حاضر خارج بوده است. طرح رده‌بندی مجموعه، رده‌بندی دهدهی دیویی است که رده‌های دهگانه آن به عنوان مقوله‌های موضوعی مورد بررسی این پژوهش در نظر گرفته شده‌اند. به دلیل دستی بودن سیستم امانت کتابخانه و وسعت مجموعه و عدم امکان بررسی کلیه کتاب‌های مجموعه، مطالعه بر روی نمونه‌ای که به روش درصدی

انتخاب گردید، انجام گرفته است. به این ترتیب که ده درصد از کتاب‌های هر رده و در نتیجه ده درصد از کل مجموعه، مورد بررسی قرار گرفته است. بررسی و محاسبه آمار امانت کتاب‌ها با ملاحظه برگه‌های تاریخ برگشت الحاقی به کتب انجام گرفته؛ به این ترتیب که کار مطالعه، با شروع از ابتدای رده کلیات و با شمردن عناوین و بیرون کشیدن هر دهمین عنوان از قفسه و بررسی برگه تاریخ برگشت آن و یادداشت دفعات امانت در سال ۱۳۷۷ و ادامه این کار تا انتهای آخرین رده یعنی رده تاریخ، انجام گرفته است. در مواردی که برگه تاریخ برگشت الحاقی به کتاب در سال ۱۳۷۷ به دلیل پر شدن تعویض شده بود و این احتمال وجود داشت که موارد امانت در سال ۱۳۷۷ بیش از آن باشد که برگه موجود نشان می‌دهد، اطلاعات لازم با بررسی سوابق دیگری که در کتابخانه نگهداری می‌شد، تهیه و تکمیل شده است. لازم به توضیح است که در مورد هر عنوان بررسی شده، کلیه نسخ آن یا در صورت چند جلدی بودن، کلیه جلد‌های آن مورد بررسی قرار گرفته و مجموع آمار امانت آن‌ها محاسبه گردیده است.

محدودیت‌های پژوهش

از آنجا که پژوهش حاضر در جریان فعالیت‌های جاری کتابخانه انجام گرفته، کتاب‌هایی که در جریان پژوهش به هر علتی (امانت، صحافی و غیره) در قفسه قرار نداشته‌اند در زمره جامعه پژوهش قرار نگرفته و بررسی نشده‌اند. با توجه به دستی بودن کامل سیستم امانت، این محدودیت اجتناب‌ناپذیر بود.

یافته‌های پژوهش

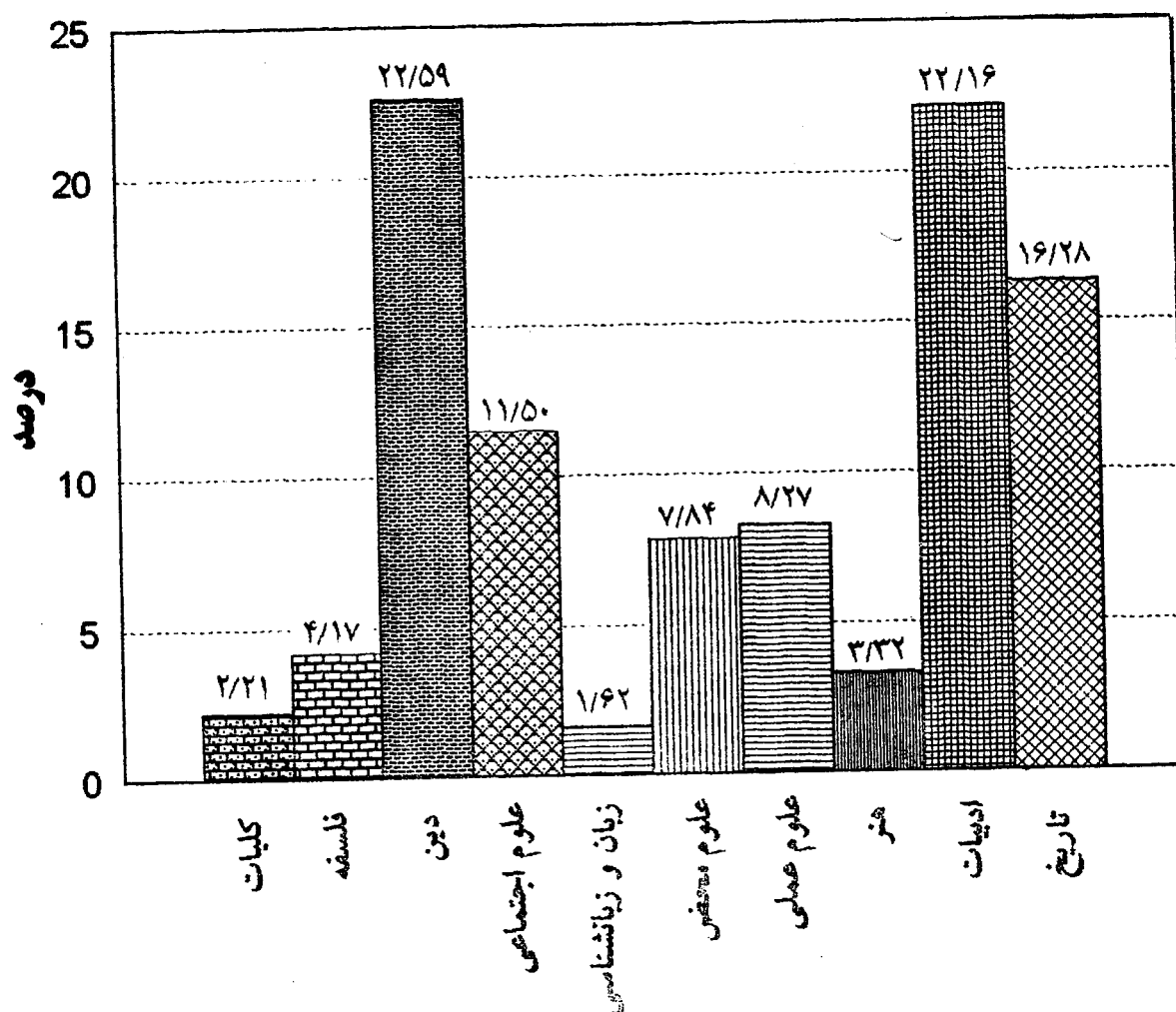
به منظور پاسخگویی به اولین سؤال پژوهش، توزیع مجموعه کتابخانه بر حسب مقوله‌های موضوعی بررسی گردید که یافته‌های آن در نمودار شماره ۱ نشان داده شده است.

چنانچه نمودار شماره ۱ نشان می‌دهد، رده دین با ۲۲/۵۹ درصد بیشترین تعداد کتب و رده زبان و زبانشناسی با ۱/۶۲ درصد کم‌ترین تعداد کتب را در مجموعه دارا می‌باشند. رده ادبیات با ۲۲/۱۶ درصد و رده تاریخ با

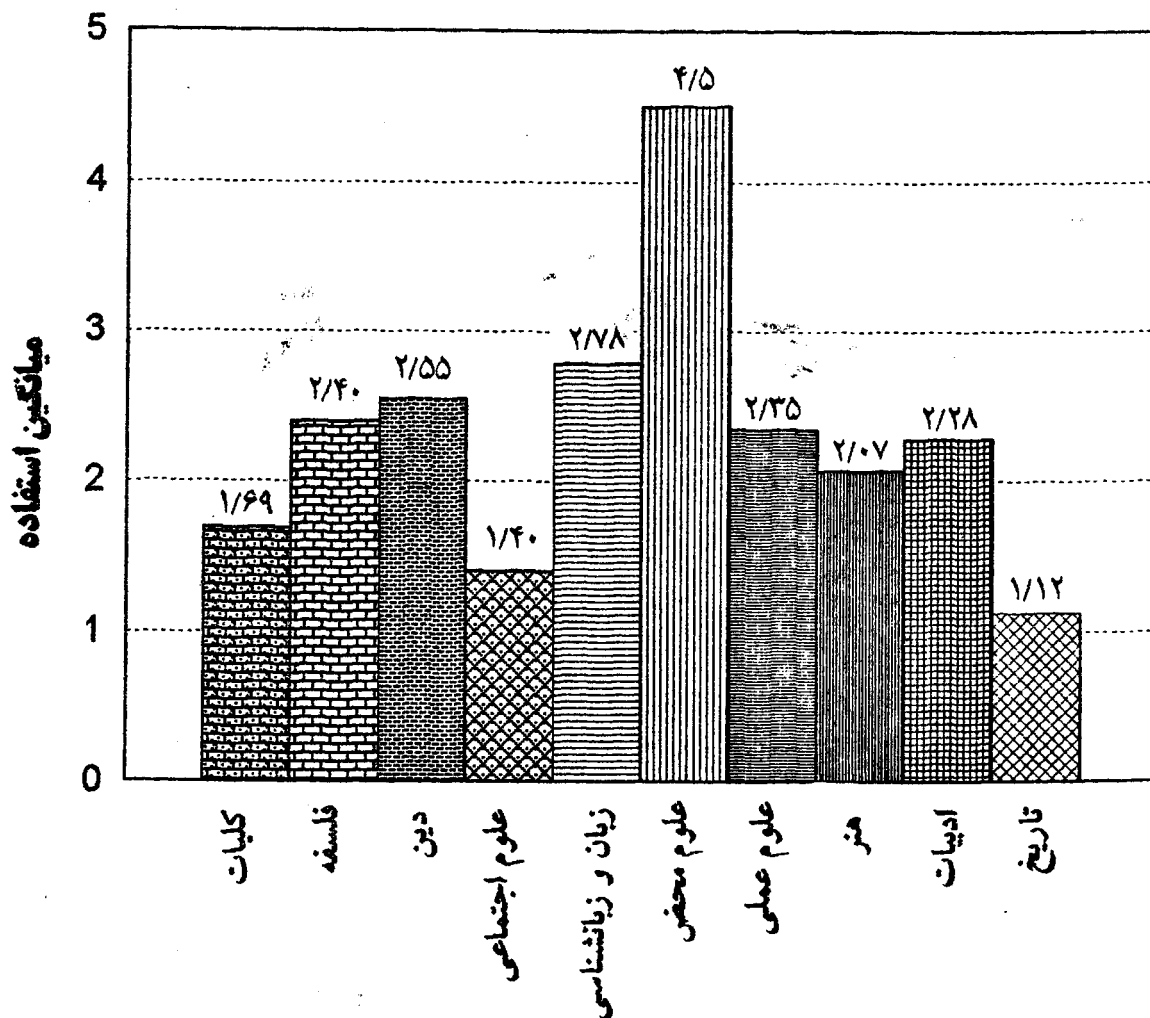

۱۶/۲۸ درصد از نظر تعداد کتب در ردیف‌های دوم و سوم قرار می‌گیرند.

برای پاسخگویی به دومین سؤال پژوهش، میانگین استفاده در هر مقوله موضوعی محاسبه گردید که نتایج آن در نمودار شماره ۲ منعکس گردیده است. همانطور که در نمودار شماره ۲ ملاحظه می‌شود، رده علوم محض با داشتن میانگین استفاده ۴/۵ بالاترین میزان استفاده را در سال ۱۳۷۷ داشته است. رده زبان و زیانشناسی با میانگین ۲/۷۸ و رده دین با میانگین ۲/۵۵ در ردیف‌های دوم و سوم قرار گرفته‌اند. کم‌ترین استفاده مربوط به رده تاریخ با میانگین ۱/۱۲ بوده است.

نمودار شماره ۱: توزیع فراوانی کتب بر حسب مقوله های موضوعی

نمودار شماره ۲: توزیع میانگین استفاده از مجموعه در سال ۱۳۷۷ بر حسب طبقه های موضوعی

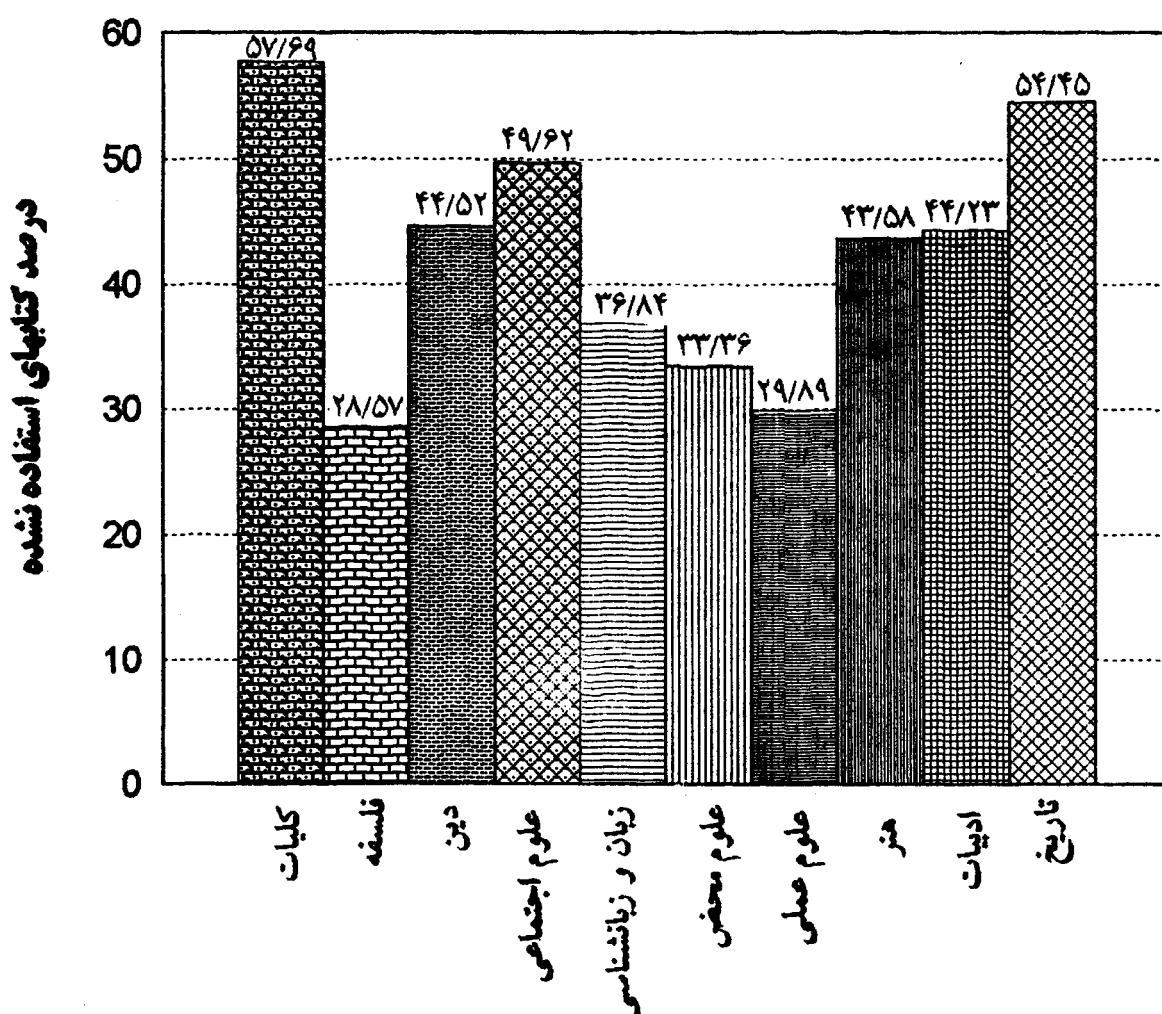
لازم به ذکر است که از بین کلیه کتب بررسی شده، دو کتاب ترجمه تفسیرالمیزان و تفسیرنمونه (از رده دین) به ترتیب با ۱۲۸ و ۱۰۷ بار استفاده، بیشترین آمار امانت را در سال ۱۳۷۷ به خود اختصاص داده‌اند. یافته‌ها نشان داد که در هر مقوله موضوعی، تعدادی از کتب در سال ۱۳۷۷ اصلاً به امانت نرفته‌اند. با استفاده از یافته‌ها و برای پاسخگویی به سومین سؤال پژوهش، درصد کتاب‌هایی که در سال ۱۳۷۷ اصلاً به امانت نرفته‌اند در هر رده محاسبه گردید که نتایج آن در نمودار شماره ۳ منعکس شده است.

نمودار شماره ۳ نشان می‌دهد که رده فلسفه کم‌ترین درصد کتب استفاده نشده (۲۸/۵۷ درصد) را به خود اختصاص داده است. رده علوم عملی با ۲۹/۸۹ درصد کتب استفاده نشده پس از رده فلسفه قرار می‌گیرد. در رده کلیات ۵۷/۶۹ درصد کتب‌ها در سال ۱۳۷۷ حتی یک‌بار نیز درخواست امانت نداشته‌اند و مورد استفاده قرار نگرفته‌اند. که این بیشترین درصد عدم استفاده از کتب را در بین رده‌ها نشان می‌دهد. رده علوم اجتماعی با ۴۹/۶۲ درصد کتب استفاده نشده پس از رده کلیات دومین رده‌ای است که بیشترین درصد

کتب‌های استفاده نشده را داراست.

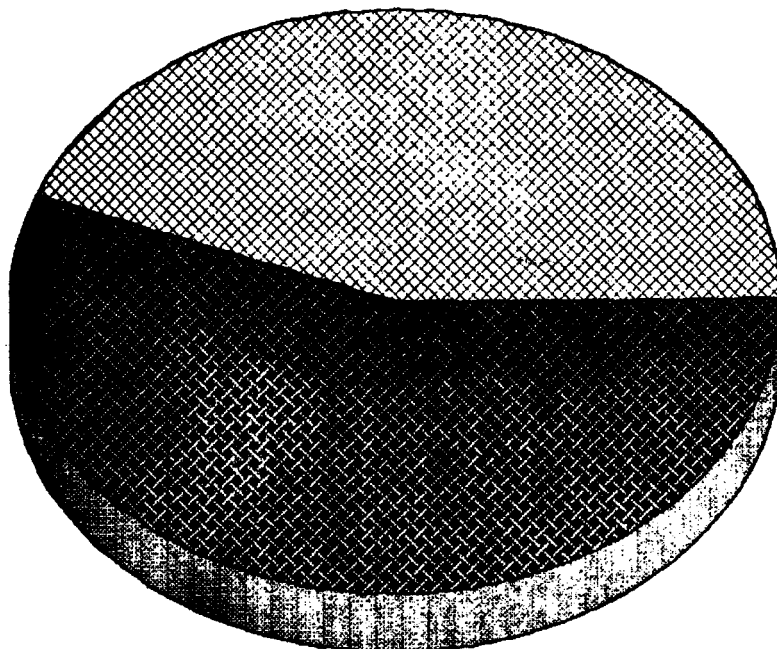
جهت پاسخگویی به سؤال چهارم پژوهش، نسبت کل کتب‌های استفاده نشده به کل مجموعه کتب محاسبه گردید که نتایج آن در نمودار شماره ۴ نمایش داده شده است. نمودار شماره ۴ حاکی از این است که در مجموع ۴۴/۱ درصد کتب مجموعه صرفنظر از رده‌های موضوعی، در سال ۱۳۷۷ حتی یک مورد امانت نداشته‌اند و اساساً جهت استفاده از مجموعه خارج نشده‌اند.

نمودار شماره ۳: توزیع فراوانی کتب‌های استفاده نشده در سال ۱۳۷۷ برحسب مقوله‌های موضوعی

44.1% استفاده نشده

55.9% استفاده شده

نمودار شماره ۴: توزیع مجموعه بر حسب کتاب های استفاده شده و استفاده نشده در سال ۱۳۷۷

بحث و نتیجه گیری

چنانچه در بخش یافته های پژوهش ملاحظه گردید، رده علوم محض با میانگین $4/5$ بیشترین میزان استفاده در سال ۱۳۷۷ را در کتابخانه عمومی امیرکبیر کرج داشته است. اندکی توجه به عناوین کتاب های این رده نشان می دهد که بخش عمده کتب رده علوم محض را کتاب هایی تشکیل می دهند که می توانند به عنوان کتاب های کمک درسی در زمینه های مختلف علوم مانند ریاضی، فیزیک، شیمی و ... کاربرد داشته باشند. استفاده فراوان از این رده شاید ناشی از این واقعیت باشد که جمعیت دانش آموزان کشور در اکثر مناطق کشور از داشتن کتابخانه های مجهز آموزشی محرومند. و

«دانش‌آموزان شهرستان کرج نیز که حدود ۴۰۰۰۰۰ نفر می‌باشند، از مشکلاتی مانند کمبود فضاهای آموزشی و امکانات تحصیلی رنج می‌برند» (۱۱). دانش‌آموزان، بخصوص در مقطع دبیرستان به کتاب‌های کمک آموزشی و کتاب‌هایی که آن‌ها را برای شرکت در آزمون ورودی دانشگاه‌ها آماده‌تر کند، نیازمندند؛ که شمارگان بالای اینگونه کتاب‌ها و بازار گرم این انتشارات، نیاز و تقاضای فزاینده دانش‌آموزان را تأیید می‌کند. طبیعی است که در صورت وجود کتابخانه‌های مجهز آموزشی و پاسخگویی آن‌ها به نیازهای کمک درسی دانش‌آموزان، کتابخانه عمومی از ایفای چنین نقش و وظیفه‌ای معاف می‌گردد؛ لیکن در حال حاضر چنین می‌نماید که جمعیت جوان کشور چاره را در این یافته است که از موجودی محدود کتابخانه‌های عمومی برای پاسخگویی به نیازهای کمک‌درسی خود بهره بجوید. استفاده فراوان از رده زبان و زبانشناسی نیز شاهدی دیگر بر همین مدعاست. کتاب‌های آموزش دستور زبان فارسی و آموزش گرامر زبان‌های خارجی که عمده موجودی رده زبان و زبانشناسی را تشکیل می‌دهند، پس از رده علوم محض بیشترین میانگین استفاده را داشته‌اند و این در حالی است که توزیع مجموعه کتابخانه بر حسب مقوله‌های موضوعی نشان می‌دهد که دو رده زبان و زبانشناسی و علوم محض با داشتن ۱/۶۲ و ۷/۸۴ درصد از کتب مجموعه، به لحاظ کمی از فقیرترین رده‌های مجموعه هستند.

چنین به نظر می‌رسد که استقبال استفاده‌کنندگان از این دو رده و نیازی که جمعیت دانش‌آموزان کشور به منابع کمک درسی دارند، دلیل قانع‌کننده‌ای برای تقویت این دو رده موضوعی نباشد. البته لازم به ذکر است که کتابخانه‌های عمومی رسالت خاص خود را دارند و هدف از تقویت این رده‌ها تحمیل وظایف کتابخانه‌های آموزشی بر دوش ناتوان کتابخانه‌های عمومی نیست؛ اما می‌توان با حفظ رسالت واقعی کتابخانه‌های عمومی و در همان چارچوب اهداف این کتابخانه‌ها، تقویت این رده‌های موضوعی را در امر مجموعه‌سازی، دست‌کم در حدی متوازن با رده‌های دیگر مورد توجه قرار داد. و شاید در حال حاضر و تا زمانی که

آموزشگاه‌های کشور از داشتن کتابخانه‌های مجهز محرومند، تقویت رده‌های یادشده، در کتابخانه‌های عمومی تنها اقدام ممکن در راه پاسخگویی به نیازهای کمک آموزشی دانش‌آموزان باشد و از آنجا که در بسیاری از مناطق محروم کشور، خانواده‌ها توان تأمین منابع کمک درسی فرزندان دانش‌آموز خود را ندارند و عدم دسترسی به اینگونه منابع، بخشی از نوجوانان و جوانان کشور را از داشتن امکانات مساری آموزشی محروم می‌سازد، شاید توجه به تقویت این رده‌ها گامی کوچک در راه گسترش عدالت اجتماعی نیز قلمداد گردد.

از دو رده علوم محض و زبان و زبانشناسی که بگذریم، رده‌ای که بیشترین میانگین استفاده در سال ۱۳۷۷ را داشته است، رده دین است که با توجه به بافت اجتماعی مذهبی این شهرستان و اعتقادات دینی مردم مسلمان کرج، استفاده فراوان از کتب دینی امری کاملاً طبیعی و مورد انتظار می‌باشد. و چنانچه در بخش یافته‌های پژوهش نیز اشاره شد، پراستفاده‌ترین کتب سال ۱۳۷۷ یعنی دو کتاب ترجمه تفسیرالمیزان و تفسیر نمونه به رده دین مربوط می‌شوند.

بخش دیگری از یافته‌های پژوهش که در نمودارهای ۳ و ۴ مشاهده شد، نشان از عدم استفاده بخش عمده‌ای از مجموعه در طول سال ۱۳۷۷ داشت. علاوه بر آن، در بررسی کتب ملاحظه گردید که آخرین تاریخ استفاده از برخی کتب حتی به بیش از ده سال پیش برمی‌گردد. این یافته‌ها، لزوم توجه به وجین مجموعه در کتابخانه‌های عمومی و اهمیت وجود خط‌مشی مدونی برای این امر را مطرح می‌سازد؛ زیرا کتابخانه‌ای که اندکی کم‌تر از نصف مجموعه آن در طول یک سال اصلاً مورد استفاده قرار نگرفته است، مجموعه‌ای زنده و پویا نیست.

منابع

7- Lackham, Bryan, The Library in Society: A study of the Public Library in an urban Setting. Library Association, 1971. Quoted in Spiller, David, Book Selection, Fourth ed. London: Clive Bingley, 1986.

8- Eki, Y., and Toshokan Zasshi, Best Selling Books and reservations [In Japanese], Library Journal, 88 (3) 1994, P. 152-4.

9- Levy, Frank S.; Meltsner, Arnold, J.; and Wildavsky, Aaron. Urban Outcomes: Schools, Streets and Libraries, Berkeley: University of California Press, 1974.

۱۰- استلماخ، و. د. کتابخوانی در روسیه در عصر دگرگونی‌های فرهنگی و اجتماعی. ترجمه نجلا حریری، فصلنامه پیام کتابخانه، سال ۸ شماره ۲ (تابستان ۱۳۷۷).

11- OttenSmann, John, R.; Gnat, Raymond, E.; and Michael, E. Gleeson. Similarities in Circulation Patterns among Public Library branches Serving diverse Populations. Library Quarterly, 65 (1) 1995 PP. 89-118

۱- کمیل، اچ. سی. رهنمودهایی برای کتابخانه‌های عمومی، ترجمه رحمت‌الله فتاحی، ویرایش دوم، مشهد: آستان قدس رضوی، معاونت فرهنگی، ۱۳۶۸.

۲- کاریگان، دنیس، پ. نظریه‌ای در مجموعه‌سازی، ترجمه نجلا حریری، فصلنامه پیام کتابخانه، سال ۷، شماره ۴ (زمستان ۱۳۷۶).

3- God Ward, J., Steeped in Sticky Statistics: Adventures in Collection development, Rural Libraries, 15 (1) 1995, P. 29-34

۴- هفته‌نامه تاک کرج، سال ۵، شماره ۱۴۹ (۱ مهرماه ۱۳۷۷)
۵- رضسوانی، فریده، عادت و علاقه به کتاب خواندن در کتابخانه‌های عمومی، تهران: دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران، ۱۳۵۱

۶- زال‌زاده، ابراهیم، بررسی وضعیت استفاده دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه شهر شیراز از کتابخانه‌های عمومی، تهران: دانشگاه تربیت

مدرس، ۱۳۷۳.

بررسی میزان استفاده از مجموعه کتابخانه عمومی ...

